

ҚОЗИНИНГ СИРЛАРИ

БИРИНЧИ ПАРДА

Саҳна кўриниши.

Ўзбекнинг уйларидан бўлиб, ўзбекча безатилган бўлур: токчаларда чойнак, пиёла, косалар. Урта ҳол кишининг уйи бўлур. Тешабой ака хотинидан хафа бўлиб, ўлтирган ҳолида парда очилур.

10 Тешабой. Эй худо, бу қандай замонаки, хотин-қизларнинг паранжиларини олиб, юзларидан шарми ҳаёлари кетиб, кўчаларда уялмасдан ҳар кимлар билан сўзлашиб, мажлисларга борарлар. Қандай кунларга қолдим? Бизнинг хотин ҳам паранжи тўғрисида сўз очай-очай, дейди-ку, лекин мендан қўрқиб юрадир. Агарда паранжи-маранжи дейдурган бўладирган экан, тўғри кечаси келиб, «Бир пичоқ сандан айлансун. Мен локин сенга паранжингни олдирмайман. Уйламагин, сен мени сўз билан енгаман, деб ўйламай қўя қолғил. Мени сўз билан домлалар, муллалар, эшонлар ҳам енголмас. Бир хотин мулла Тешабой, Қорабой, Қўчқор, Ғанини сўз билан енгар эмуш?!»

20 «Аҳ-ҳа...», деб турғон ҳолда хотини Саодат кўчадан қўлида паранжиси билан ичкарига кирур.

Саодат (*паранжисини уйнинг бурчагига қўйиб*).
Ҳа, отаси, нима қилиб ўз-ўзингизга маслаҳат қилиб, диққат билан ўлтирибсиз?

Тешабой. Ҳа, нима учун кеч қолдинг бугун?

Саодат. Нима учун кеч қолар эдим? Онамни уйига бир-икки хотинлар келиб қолган экан, шул билан овора бўлиб қолдим.

30 Тешабой. Ҳали онанг тузук бўлғони йўқми? Беш ойдан бери ҳар кунни эрта билан борасан, пешинда келасан. Бундан кейин борма! Ўзини келини овқат қилиб берсин! Йўқ у билан бўл, йўқ бу мен билан бўл! Бул қандай кун...-а?!

Саодат. Сизни сўзингиз жуда қизиқ. Бул ер билан ёки ул ер билан бўл, дейсиз. Бул нима деган сў-

зингиз? Узингизга маълум: онам касал, келини бўлса, онамга унча қарамайди. Мен ўзим қарамасам бўлмайди. Бунинг учун бундай бемаза гапларингизни кераклиги йўқ.

Тешабой. Узингдан катта бир сўз сўзлаган пайтда индамагин. Тўйдим-ку, нима учун тагин шундай сўз билан оғзимга урасан? Бўлди, сўзлама. Мен бозорга бориб келаман, сен унгача ош қилиб қўйгин, тузукми? *(Ўрнидан туриб, кўча эшикдан кетар.)*

Саодат. Улар бўлсам ўлдим. Беш ойдан бери онамникига бораман, деб алдаб, женотделга бориб, ўқиб келардим. Жоним ҳалакки, билиб қолмасин, билиб қолса, тўғридан-тўғри қиладиган иши маълум: ўлдиради ёки қўйиб юборади. Ҳар ҳолда жоҳиллиги бор. Буниси ҳам майли-ку, 8 март келаётир, шунда паранжимни олмоқчиман. Менинг ўртоқларим паранжиларин олганлар. Менга охирғи куним 8 март куни бўлганлиги учун паранжимни олишим керак. Буни қандай қилиб эримга тушунтираман? Тушунмаган кишини падарига лаънат, десангиз ҳам янглишмаган бўласиз. Уҳ, нима қиламан? *(Сукут.)* Нима десам бўлар экан? Бир нарса сўзласам, ишонмайди. Эрим бўлса, эшон, домла, муллаларни сўзларига алданиб, шуларнинг сўзларига алданиб, ишониб юрадир. Мен у куни домла, эшонлар тўғрисида сўзласам, «Сен мурид қизи, мурид, домла, эшонларга тил тегизма», деб оз бўлмаса самовар билан уриб ўлдираёзувди. Буни қандай қилиб унга тушунтириб бўлади? *(Сукут.)*

Шул ҳолда Тешабой ака хафалик, ҳаяжонлик ила ичкарига кирар.

Тешабой. Хўш, қани, хотин, бери келинг! Онангизни жуда яхшилаб боқиб, қараб турган экансиз. А шундай бўлса керак. *(Ғазабланиб.)* Хўш, нима учун хаёл суриб қолдингиз? *(Хафавор.)* Лаънати мурид қизи, ҳар куни мен сени онангни уйига боради, десам, сен мендан яшуруқча бошқа жойга борар экансан. Ҳа, сени борадурган жойингни биламан. Сен биласанми, кимларни олдига борасан? Мендан кўра чиройлироқ,

мендан кўра сўзи ёқимлироқ кишиларни олдига борасан! Уни бизча айтган вақтда ўйнашингни олдига борасан! Ширин сўзламакларни олдига борар эдинг. Сени бу хаёл суриб туришинг ўйнашинг борлиги чиқади. Ҳа, шундайми?! Шундай бўлса керак-а?

10 Саодат. Кўп ошиқиб кетманг, оғзингизга қараб сўзланг. Мен сиздан яшириб, ёмон жойга борганим йўқ. Мен бордим мактабга, яъни женотдел мактабига бордим, ўқиётган эдим. Сўзни тўғриси шул. Нима қилсангиз қилинг. Уқимасдан, ҳайвонга ўхшаб турганим яхшими? Узингиз ўйлаб кўринг, ўқимаган Раҳим сўфини хотини, қизлари нима бўлди? Бири дастурхончи, бири ювувчи. Ана у Қосим акамни хотинини кўрдингизми, Дорин адабилда ўқиб, саводини чиқариб, бинойи муаллим бўлиб, уй-жойларига ўзи хўжайин бўлиб турибдир. Мен бўлсам-чи, сизни қўлингизда ош қилиш, нон қилиш билан умримни кечирмоқдаман. Узингиз ўйлаб кўриб, жавоб беринг.

20 Тешабой. Вой, падарингга лаънат, сени тилларинг бийрон бўлиб қолибди-ку! У куни «паранжи» деганинда билиб эдим-а! Хўш, женотдел деган нарсанг мактаб дейсанми? Женотдел деган нарсанг нимадир?

Саодат. Женотдел деган нарсамми? Хотин-қизларни ҳуқуқини ўзига берадурғон, ҳар кимни билмаганини билдирадурғон бир мактабдир.

30 Тешабой. Нима-нима? Тағин бир сўзла, эшитмай қолдим. Ҳа, шайтон қизи, шайтон! Сен у кофир, динсиз кишиларнинг олдига бориб, тилинг бийрон бўлиб қолибди-ку! Биласанми, ул ерда ўқуған кишилар яхши одам бўлмайду! Ул жой сендек хўжаларни жойи эмас! Ул ер шундай кишиларни жойики, худодан қайтгон, юзида шарми ҳаёси йўқ, шариатни билмаган кишиларни жойи. Нима бўлар эди, агарда иккинчи маротаба борганингни билсам, тўғридан-тўғри ўлдираман!

Саодат. Нима, нима, ўлдираман, дейсизми? (Аччиғланиб.) Мени ҳам сўровчиларим бор!

Тешабой. Қим сўрайдир! Мендан бошқа сўровчиларинг ҳам борми?

Саодат. Сиз ким эдингиз, мендан бошқа киши

هنگزاردا . . . قازنینگ سیرلاری - 1-

7628

آ

تور بیکتک تویله ریده بولوب تونر بیکه بیزه بلقان بولور
 ناله چیلر دده جا بینه خیار کاسه لر تونر ته خاله کشتک تونر بولور
 تیشه ولی شه که خاتنیان فر فر بولور تونر ته ر خالیسه فر دده بیاچلور

بینه قزای بی خودا بو قانده کیم ما مانگ خانم قز لار تونر خوره نصیلا تونر
 ناکه بیز لور بیده با شرمی فر بایله ری کتوبون کور چوره دده تونر بولور
 کله بیلور کور سوز لور شوب با جاسله رته با بار لار قاندا کور کور کور
 بونگه خاقچه هم فر ره نغی نغی سیدا سونر نماچیر نماچیر دیده بولور لاکه
 بیزه کور خور قی بر لور شه کور دده خوره بولور دده نغی دیده فر لاکه
 بیز لور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور
 لاکه سونگه خوره نغی نغی کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور
 بیکه کور دیده کور بیلور کور قور یا قافل

بیز سوز تونر داملالا مولا لار و پش لار ده بیکه کور کور کور کور
 بیز تپته قزای قار قزای قور حقا خانم سوز بیلور بیکه کور کور کور
 کور فر . . . و پش تورغان خالره خاتنی شامه کور کور کور کور کور
 کور نغی بیلور بیکه کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور
 فر کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور کور

«Қозининг сирлари» пьесасининг қўлёзма нусхаси. 1-саҳифа.

йўқ, демабмидингиз? Сўровчиларим, суд-қидирув шўъ-баси деган ҳимоячиларим бор!

Тешабой. Мендан бошқа ҳимоячиларинг бор экан, нима қилмоқчи бўласан?

Саодат. Нима қилар эдим? Ҳеч нима қилмайман! Бир нарсага яхшилиқча жавоб берсангиз, шундай жанжал бўлмайдир.

Тешабой (*аччиғланиб*). Хўш, яхшилиқча жавоб берадургон нарсам нимадир?

10 Саодат. Сўрайдирган нарсам арзимайдурган бир фалакат нарса.

Тешабой. Ул нимадур? Ул фалакат деган нарсанг нимадир? (*Чегга қараб.*) Гапни тагида гап борга ўхшаб қолди. Қани, сўзла-чи!

Саодат. Сўз шулки, ўзингизга маълум, мени тенгларим мактабларда ўқиётир. Мен ҳам шулар баробарида ўқисам. 8 мартга паранжимни ташласам. Фалакат деган нарсам мана шул.

20 Тешабой. Ҳа, ана, ана, ҳа, айтмадиммики, гапни тагида гап, дедим-ку. Ўзи мен айтган нарсам тўғри келди-ку! (*Аччиғланиб.*) Мендан яширин иш қилганинг қилган, паранжини оламан, деганинг номаъқулчилик! Мен, агар паранжингни оладургон бўлсанг, кўчада, маҳаллада, уйда қандай қилиб юраман? Мендек хўжаларга бундай қилиб юриш тўғри келмайдур. Ўзинг ўйлаб кўр, кўчада бош яланг юрганингни ўйламайсанми? Ўқиш хотинларга ярашмайдур. Паранжи олиш бўлса, кўчадаги ёмон хотинлар олсалар бўлади. Сендек хўжа қизлари олиши керак эмас. Тагин ўйлаб кўр, шариятимизда бундай нарса йўқ, тагин ўзинг билурсан.

30 Саодат. Ўзим билсам, паранжимни олурман, бошқа нарса йўқ. Айтадургон сўзим шул, бошқа сўз демайман.

Тешабой. Сен ўйлаб кўр. Сенга етгунимча ўлиб бўлганман. Сени олиш учун жойларимни сотиб, от-араваларимни сотиб, сени зўрғадан олган эдим. Мен не нодонки, шундай қилганинг бўлмас, чунки сен менинг никоҳимдаги хотинимсан. Сени менга қози, домла,

имом, эшонлар никоҳлаб берганлар, шунинг учун мендан беихтиёр иш қила олмайсан.

Саодат. Ҳозирги кундан ҳар кимни ихтиёри ўзида. Домла, эшон, қози деган нарсалар билан ҳукуматимизни ҳеч қандай алоқаси йўқ. Шунинг учун менинг ҳуқуқим ўзимда, деб биламан. Сизнинг ихтиёрингизда эмасман.

Тешабой. Ҳой, қиз, оғзингга қараб сўйла, домла-га тил тегизма! Агарда чиқадиған бўлсанг, қозини олди-га борамиз.

10

Саодат. Мен қози-позингизни билмайман. Женотделга бораман. Қозиға ўзингиз боринг! Ундай халқни алдаб, пулини олувчи, халқни қонини сўрувчи домла, эшонларга ўзингиз бориб, сажда қилинг! Мен бормайман!

Тешабой. Нима учун бормайсан? Борасан! Менга никоҳ қилган — қози поччам! Бошқа жен-пенотделга бормайсан! Ҳар куни жанжал! Жанжалдан ўлиб бўлдим. Мен паранжи олиб кўча-кўчаларда қўлтуқлаб юришни хоҳламайман. Мендан бошқа тонасанми ёки очиласанми, қозининг олди-га бориб жавоб берасан шу!

20

Саодат. Бормайман, дедим-ку, бормайман!

Тешабой. Борасан, бормагин-чи!

Саодат. Бормайман, ул қозиларингиз қолиб кетган. Нима учун тушунмайсиз? Женотделга борамиз, дейман-ку.

Тешабой. Нима учун улар қолиб кетадирлар? Қолиб кетадиган бўлса ҳам ҳовлиларига борамиз. Юр, кўп гапни айлантирма, юр! Тез, борамиз.

Саодат. Хўп, борганимиз билан қозингиз қозиликдан тушган бўлса, нима бўладир?

30

Тешабой. Тушган бўлса ҳам ўшал қози менга олиб берган, ул ўзи ажрим қиладур. Нима бўлса, ўшал ерда айтасан.

Саодат. Нима учун тушунмайсиз? Бўлмайду, дедим-ку, ул сиз билан мени ишимизни бартараф қилолмайду.

Тешабой. Нима учун бартараф қила олмасин? Жуда яхшилаб бартараф қилади.

Саодат. Бул қозингизни биринчи сирини эшитганмисиз?

Тешабой. Қанақа сир?

Саодат. Эшитганингиз йўқми? Қозингиз ёмон, хотинларга ёмон кўз билан қарайдир.

Тешабой. Юр, дедим, юр! Ундай деб қозини ёмонлама! Ул одамдек яхши мулла одам йўқ.

Саодат. Кўрмаган бўлсангиз, юринг бўлмаса, биринчи сирини кўрсатаман. Шунда ишонасиз, бўлмаса, 10 ишонмайсиз. Домла, имом, қозингиз... *(Паранжисини олмоқчи бўлади.)*

Тешабой. Қани, бўл, паранжингни ёпин, мени орқамдан юргил.

Саодат *(паранжини ёпиниб)*. Қуриб кетсин зиндонга ўхшамай, қачон қутулур эканман!

Иккаласи эшикдан чиқиб кетар.

Парда тушар.

ИККИНЧИ ПАРДА

Саҳна кўриниши.

Ўзбек уйларидан бири бўлиб, ўртача безатилган бўлур. Ерда хонтахта устида китоблар. Сиеҳлар, пиелалар бўлиб, қози хонтахта олдида турган ҳолда парда очилур.

Қози (китобини хонтахта устидан олиб, ўқимоқчи бўлур). Кўзим ҳам жуда хира, кўрмайдурган бўлиб қолибдур, китоб кўришга ҳам ҳафсалам қолмабди. Бу китоблардан нима чиқишни ўзим ҳам билмайман. Хотин олиш, хотин қўйиш тўғрисида ёзилган китобларга қарасам, ҳозирги кунга тўғри келмайдур. Яхшиси шулки, хотин олиш, хотин қўйиш жанжали келиб қолса, бирисини сўзини бирисини сўзига ёпиштириб, шарият тўғрисида сўз қўшиб қўйсам, бул қора халқ қози поччамни сўзлари тўғри, деб кета берадир. Шундай ёлғон сўз билан кун кечириб турсанг ҳам бўлар экан. Локин бир нарса тишга тегадир, ул ҳам бўлса женотдел деган нарса, хотин-қизлар эрга тегмоқчи бўлса, эрдан чиқмоқчи бўлса, хулласи, у шу ерда бартараф қилиб келадирлар. Ўзим бўлсам, қозилиқдан тушганимга тақатақ ўн йил бўлди. Балким ундан ошди, десам ҳам янглишмайман. Шундан берли ҳовлимда бекитукча кишиларни жанжалини битириб турибман. Илоҳи, калта думларинг билиб қолмасун-да, бирда мундан бир йил аввал, яъни қози поччангизни биринчи қилғон ишлари халққа маълум бўлғондан кейин қози поччангиз ҳам бундай ямон кўз билан қарашни барҳам берганлар. Ушандан бери тузукроқ жувон ҳам келмайди. Агарда биринчи сиримни билган бўлса, 80 яшар кампир ҳам келмайди. Хайр, ўтган иш ўтди, бундан кейин бундай ишлар қилмаслигим керак. Агарда шундай иш билан машғул бўлсам, биринчи сиримда уч йил қамалган бўлсам, эмди иккинчи сирим очилса, тўғридан-тўғри большавойларинг иккинчи дунёга сафар эттиради. Ундан кўра келган кишиларни бирисини сўзидан сўз ўғирлаб, тўғрилаб ишини битириб юборишим керак. Бундан яхшиси йўқ. (Китобни хонтахта устига қўйиб

10

20

30

турғон ҳолда кўчада Тешабой ҳам хотини Саодат жанжал қиладурлар.)

Саодат. Қани, сиз олдин киринг, чунки сиз олиб келдингиз.

Тешабой. Оббо, падарингга лаънатни қизи, шу ерда ҳам жанжал қилдинг-а.

Қози (шошиб китобни қўйиб). Ҳой, болаларим, кўп шовқин қилмангиз. Битта-яримта эшитиб қолмасин. (Халққа қараб.) Қатта жанжалга ўхшайдир. Қани, болаларим, бу ёққа келинглар. (Эшикдан кўчага қарар, хотинни кўрган киши бўлиб, халққа қараб.) Бир нозанин келибдурки, мен дунёга келиб, шундай хурни кўрмадим. Худди жаннатдан чиққан ҳур дейсиз, кўрсангиз. (Ўзини у ёғ-бу ёғини тузатар, кўчага қараб.) Болаларим, ичкарига кираверинглар. Битта қози поччангиздан бошқа ҳеч ким йўқ.

Тешабой. Ҳой, падар лаънатни қизи, сачвон-пачвонингни тузатиб кир. Қози поччамни сўзларига қулоқ солиб тур. (Тешабой ичкарига кирар.) Ассалому алайкум, қози почча.

Қози. Ваалайкум ассалом, қани келинг, ўғлим. Қелин эшикда қолдиларми?

Тешабой. Тақсир, паранжиси қийшайиб қолган экан, ҳозир киради. Қани, хотин, бу ёққа кир, қози поччамдан бошқа ҳеч ким йўқ экан.

Қози. Қани кира беринг, биздан бошқа, яъни қози поччангиздан бошқа киши йўқ. (Хотин ичкарига кирар, қози ўлтирар.) Қани, болаларим, хизмат?

Тешабой. Тақсир, хизмат шулки, ўзингизга маълум. Тошевни қизи Саодатни бизга никоҳ қилиб берган эдингиз... Қози почча, келинингиз биздан хафа бўлгонга ўхшайлар. Шул тўғрида келган эдимки, шу жанжални бартараф қилсангиз. Чунки ҳар куни жанжал, жанжалдан бош чиқмади, ўлар бўлсам, ўлиб бўлдим. Охириги вақтда сизнинг олдингизга умид билан келдим.

Қози. Хотинингиз жуда яхши кишини қизи бўладир. Эр, хотин ўртасинда жанжал бўлмасдан қолмайди. (Хотинга қараб.) Хўш, қизим, нима жанжал?

Хотин (*жаҳл билан*). Нима жанжал бўлар эди? Сиз бизнинг жанжалимизни бартараф қила олмайсиз. Сизга сўзлаб ўлтиришни ҳожати йўқ.

Қози. Нима учун бартараф қила олмасун? Албатта, қози поччангиз бартараф қиладурлар. Қози поччангиздан бошқа ким бартараф қиладир? (*Халққа қараб.*) Овозлари худди булбулга ўхшайдир. Қани сўзланг-чи, нима жанжал экан?

Тешабой. Бул сиздан уялиб турибди. Бунинг учун сўзлайдиргон сўзини мен сўзлаб берай. Жанжал шулки, мендан яшириб, беш ойдан бери мендан жавоб олиб, мени алдаб женотдел деган жойга бориб ўқиётган экан. Менинг деган сўзим шулки, сен иккинчи ул ерга бормагин, десам, айтадурки, мен билан сизни ишингиз бўлмасун, мен ўқийманми, ўқимайманми, ул билан сизни ишингиз бўлмасун, дейди. Тағин айтадурки, паранжимни ҳам ташлайман, дейди. Шулар нарса, шариятимизда паранжи ташлаш деган нарса борми? Шулар хотинни олиб бердингиз. Қошли, кўзли бир балони олиб бердингиз-да! Бизнинг жанжалимиз шулки, 20 бунинг учун нима қилсангиз, ўзингиз биласиз.

Қози (*ҳайронлик билан хотинга қараб*). Шундайми, келин ойи?

Саодат (*аччиғ билан*). Шундай, тўғриси шулар, қози почча.

Тешабой. Кўрдингизми, беш ой ичида ўша ўривойларга қўшилиб, тиллари бийрон бўлиб қолибдур. Агарда бир йил юрса-чи, тақсир, биздақа, сиздақаларга сўз бермайдур. Тағин айтадурки, мактабга юбориб ўқутсанг, паранжимни олдирсанг, сенга хотин бўламан, 30 дейдур. Бу қандай гап, тақсир? Улар бўлсам, ўлиб бўлдим. Ҳаммасидан шуниси ўтди. Нима қилсангиз [ҳам] ўзингиз бир илож қилиб тушунтирасиз.

Қози. Сизни иккингизни жанжалингизни тушундим. Мулла Тешабой, бўлмаса, сиз бизнинг ҳовлимизга бир обкаш сув келтириб берсангиз, мен унгача яхшилаб тушунтириб қўяман. Сизнинг олдингизда булар келин сўзламайдур. Чунки уришган киши бир-бирини олдида сўзламайдур. Шунинг учун шариятимиз ривоят

қиладурки, ҳар бир кишининг жанжали бўлса, бошқа-бошқа сўралсун. Шунга кўра, сиз бизнинг ҳовлимизга сув олиб келиб бергунингизча мен яхшилаб тушунтириб қўяман. Боринг, отин ойингизга «Пақирни олиб чиқиб бер», десангиз, олиб чиқиб берадир, тушундингизми?

Тешабой. Хўп бўлади, тақсир, яхшилаб тушунтириб қўйинг. Агарда ўлмасам, яхши хизматлар қиламан. *(Хотинига қараб.)* Қози поччамиз сўзларига яхшилаб қулоқ солиб тур. Қози поччамизни сўзларини топиб бўлмайдир. *(Чиқиб кетмакчи бўлар.)*

Саодат. Ёлғончи қозининг сўзига алданиб, қаерга борасиз, борманг! *(Халққа қараб.)* Қора халқни ақволи шул-да: қози, домла, имомларни қуллари бўлиб юрадилар. *(Қозининг жаҳли чиқиб, ўзича сўзлаб ўлтирар.)*

Тешабой. Ундай бежиз сўзларни сўзлама. Мен ҳозир тақсиримни уйларига бир обкаш сув олиб келиб бераман. Сен шул ерда тургин. *(Чиқиб кетар.)*

20 Саодат *(эрини орқасидан)*. Мени нима учун қолдирдингиз? Мени қандай қилиб ишондингиз?

Қози *(эшикни ёпиб)*. Қани, келин ойижон, бу ерга ўлтиринг. Нима учун бундай бемаза сўзларни сўзладингиз? Шариатимизда хотин-қизларимизга ўқиш, паранжи олиш деган нарса йўқ. Шунинг учун бундай сўзларни кўнглингиздан чиқоринг. Юзи очиқ юрган хотинлар ўзини билмаган, юзида шарми ҳаёси йўқ. Диндан қайтган, худоңи билмаган хотинлар паранжи ташлайдилар. Сиздай хўжазодалар паранжи ташлаб юришлари тўғри келмайдир, келин ойижон, эшитдингизми?

30 Саодат. Сизга сўзламайман, чунки сизнинг биринчи сирингизни эшитганман. Сиз халқни пулини алдаб олувчи, халқни қонини сўрувчи зулуксиз. Нима учун мен сизга сўзлай? Жанжални битирадиган хотин-қизлар шўъбаси бор, шунга сўзлайман. Сизга айтадурган сўзим йўқ. Сизнинг қозилиқдан тушганингизга ўн йил бўлди. Яшириқча уйингизда қора халқни алдаб, қозиман деб жанжалларни битириб турасиз. Эсизгина

халқни меҳнат билан топган пули! (*Қозининг аччиғи чиқар.*)

Қоз и. Келин ойи, бундай бўлмаган сўзларни сўзламанг. Нима учун қозилиқдан тушаман? Яна қози бўлганман, ул билан ишингиз бўлмасин. (*Фурсат.*) Келин ойижон, ҳамма айб эрингизда. Эрингиз ҳам сизга лойиқ эмас. Оғзи катта, ўзи чўтир, бурни эгри. Мени эшитишимга қараганда, қўлтуғи ҳам сассиқ. Сиз яъни менга ўхшаш қози, чиройлик кишига лойиқсиз. Шунинг учун сиздан сўрар эдимки, менга тўртинчи хотинликни қабул қила қолинг. 10

Саодат (*жаҳл билан*). Нима, нима дедингиз? Эрингизни оғзи катта, ўзи чўтир, бурни эгри, қўлтуғи сассиқ, менга тўртинчи хотинликни қабул қилинг, дейсанми? Имонсиз қози, тагин ифлос ҳаракатларингдан қилмоқчисанми? Ҳали ҳам тавба қилганинг йўқми? Сендай қозига лаънатки, сени олдинга келган хотинқизларга шундай ифлос ҳаракатларингни қилар экансан, шунинг учун уч йил қамалган экансан. Сени яна иккинчи сиринг очилди. Сен, тўғридан-тўғри сендай ифлосларни дунёдан йўқ қилиш керак! (*Кўча эшикка кетмоқчи бўлар, қози қўрққан ҳолда эшик олдини тўсиб турадир.*) 20

Қоз и. Жоним сиздан айланиб кетсун, сизга жоним қурбон бўлсун, қаерга борасиз?

Саодат. Нима қилмоқчисан? Қўйиб юбор, мен кетай, сендай ифлосни олдида туришга вақтим йўқ.

Қоз и. Бугун биз билан, келин ойижон! (*Қучоқламоқчи бўлур.*)

Саодат. Нима қилмоқчисан, ифлос қози? Мулла, 30 эшон, домлаларингни қиладирган ишлари шундай экан! Сендай ифлосларни жазосини бермоқ керак. (*Эшик олдида [Тешабой билан] тўқнаш келар.*)

Тешабой. Нима бўлди, хотин? (*Ҳайронлиқ билан ағрайиб турар.*)

Саодат. Нима бўлар эди? Қозингизни олдига бормайман, десам ўзингиз зўрлаб олиб келдингиз. Сизнинг ишонган қозингиз айтадики, эрингизни оғзи катта, бурни эгри ҳам айтадирки, қўлтуғи сассиқ; мен-

га тўртинчи хотинлиқни қабул қилинг, дейдир. Мана, сизнинг ишонган қозингиз! Домла, қозиларингиздан келадурган иш шулдир. Мен сизга уйда қозининг биринчи сирини айтиб берган эдим, ишонмадингиз! Қозини иккинчи сирини кўз олдингизда эшитиб, кўриб, [энди] ишондингизми? Қози шундай ифлос бир киши, сиз шул кишига данг алданиб юрасиз.

Тешабой. Тақсир, шундай хиёнатларни ҳам биласизми?

10 Қози (*қўрқиб*). Хотинингга шунча тушунтирсам ҳам тушунмади. Бу хотининг бир гапга тушунмас, ғалча экан. Шунча тушунтирсам ҳам тушунмади. Ҳамма айб хотинингда экан, қўйиб юбора қол. Уқийдими, паранжи ташлайдими — билганини қилсин. Сендек хўжа ўғлига ярашмайдур, агарда шундай хотинни оладурган бўлсанг, гуноҳкор ўзинг бўласан.

Саодат. Ҳа, ёлғончи қози, менга бир хил сўзлайсан, эримга бир хил сўзлайсан, ҳали-қозир нима сўзладинг? Айт-чи!

20 Қози. Мен сенга ҳеч нарса айтганим йўқ. Хотин. Ҳали-қозир айтдинг: эрингни оғзи катта, бурни қийшиқ, қўлтуғи сассиқ. Менга тўртинчи хотинликни қабул қила қол, дединг-ку, имонсиз. Қози, тағин айтмадим, дерсан! (*Эрига қараб.*) Сиз йўғингизда сизни ёмонлаб, мени яхшилаётган эди. Эмди сиз келганингиздан кейин қўрқиб, мени ёмонлаб, сизни яхшилаб турубдир.

Тешабой. Хўш, қози почча, нима учун мени ёмонлаб, буни яхшилайсиз. Сўзга қарағонда, бир нарса борга ўхшайдир. Мени оғзимни катталиги билан нима ишингиз бор? Бурнимни эгрилиги билан на ишингиз бор? Қўлтуғимни сассиғлиги билан нима ишингиз бор? Ҳали мен сизни олдингизга эр-хотин жанжалини битқазасиз, деб келсам, сиз ҳали ўзимни хотинимни тўрт хотин устига олмоқчимисиз? Хотинимни сўзига қарағонда, сизни қиладурғон ишингиз шундай экан-а?!

Қози (*ҳаяжон билан*). Болам, мен шундай деганим йўқ. Айтган бўлсам, худо урсун. Соқолимни ҳақи, бундай сўз айтганим йўқ. Қози бўлиб туриб, мендан шундай сўз келадурми? Ўзинг ўйлаб кўр, болам!

بزرگه بیره و رگه هر گنده بگره بشنید بلایه و رگه به بره بگره بیدر
 بشنوی ز نه نوبه؟ تاغور بر سوزله بشنیدی قالدیم چه شیتام قیزی شیتا
 سوره خو کاغره نینه گنده رگه ناله بگره باره بگه بیله ببولید قالدیم
 بیدر نه نوبه بیره ده نوبه نوبه گنده ریا خشی ختام بولما بیدر
 نوبه جای سر نوبه گنده خشی خشی خشی خشی خشی خشی خشی خشی خشی خشی
 گنده ریا جای بکی خودا ده قانقاه بوز بیدر شرمی فریا بیدی بوقی
 شیری قتی بلی گنده گنده ریا جای بیدی نوبه بولار بیدی گنده ریه نیکه
 بیدر باره گنده نوبه بولار بیدی نوبه نوبه بولار بیدی نوبه بولار
 گنده ریه نوبه نوبه بولار بیدی نوبه نوبه بولار بیدی نوبه بولار
 گنده ریه نوبه نوبه بولار بیدی نوبه نوبه بولار بیدی نوبه بولار

باغچه بولار بولار
 بشنوی سبکم بولار بولار بولار بولار بولار بولار بولار بولار
 بولار بولار بولار بولار بولار بولار بولار بولار بولار
 بولار بولار بولار بولار بولار بولار بولار بولار بولار
 بولار بولار بولار بولار بولار بولار بولار بولار بولار
 بولار بولار بولار بولار بولار بولار بولار بولار بولار
 بولار بولار بولار بولار بولار بولار بولار بولار بولار
 بولار بولار بولار بولار بولار بولار بولار بولار بولار

گنده ریه نوبه نوبه بولار بیدی نوبه نوبه بولار بیدی نوبه بولار
 بولار بولار بولار بولار بولار بولار بولار بولار بولار
 بولار بولار بولار بولار بولار بولار بولار بولار بولار
 بولار بولار بولار بولار بولار بولار بولار بولار بولار
 بولار بولار بولار بولار بولار بولار بولار بولار بولار
 بولار بولار بولار بولار بولار بولار بولار بولار بولار
 بولار بولار بولار بولار بولار بولار بولار بولار بولار

«Қозиннинг сирлари» пьесасининг қўлёзма нусхаси. 5-саҳифа.

Тешабой. Ҳа, нима учун, бўлмасам, мендан қўрқиб турасиз?

Қози. Хотинингни тухмат сўзидан қўрқиб тураман.

Тешабой. Бўлмасам, нима учун мени ёмонлагингиз?

Қози. Болам, сени ҳеч ёмонлаганим йўқ. Ҳамма айб хотинингда. Мен бундай сўзни сўзлаганим йўқ.

10 Хотин. Имонсиз қози. Нима учун сўзлаган сўзингдан қайтарсан? (*Эрига қараб.*) Қозини эшитдингиз, бу нодон тилидан гувоҳлик бериб турадир сўзлаган сўзига. Мунинг учун бундай зулукларни ер юзидан йўқ қилиш керак. Боринг, милиция айтиб келинг.

Қози (*қўрқиб*). Тешабой ўғлим, сенга нима бўлди? Хотинингни бундай тухмат сўзига алданиб, мендай қозини шарманда қилмоқчимисан?

Хотин. Сиз бу ерда туринг, бул қочиб кетмасун. (*Чиқиб кетар. Қози қочмоқчи бўлар.*)

20 Тешабой. Қаерга борасан? (*Ушлаб олар.*) Ҳали айтдинг-ку, бундай сўзлаганим йўқ, деб. Нима учун қочасан? Бундай сўзламаган киши қочмайдир. Энди ишондимки, шариатинг ҳаммаси ёлғон. Сендай ифлосларни ер юзидан йўқ қилиш керак.

Қози. Айланай болам, қўйиб юбор. Мени иккинчи сирим халққа ошкора бўлмасун! (*Қочиб кетмоқчи бўлган вақтда хотини икки милиция олиб, ичкарига кетар.*)

30 Тешабой. Ушланг хиёнатчи қозини! (*Милициялар қозини ушлар.*) Ҳа, қози, яна иккинчи сирингизни ошкора қилдингиз. Сендай ифлос қозиларни, домларни жойи — қафаслик уй, яъни турма! Бойқушга ўшаб халқнинг ёш наваларини қуритмоқчимисан?

Хотин. Буни олиб бориб, бошлигингизга топшириб қўйинг. Мен ўзим учрашарман.

Тешабой. Шундай қилинглар. (*Милициялар олиб чиқиб кетарлар. Тешабой хотинига қараб.*) Айбга қўшмайсан, мен тушунмаган эканман. Бу ҳам бўлса, ўқи-маганлиқни сирини.

Хотин. Энди тушундингиз. Энди паранжимни олсам, қаршилиқ йўқдир?

Тешабой. Ҳеч қаршилигим йўқ. Хайр, сен ҳам ҳур яша, мен ҳам бирликда ҳур яшайлик.

Хотин (*паранжисини олиб*). Яшасин хотин-қизлар озодлиги! [Яшасин] бизга йўлбошчи коммунистлар партияси!

Тешабой (*бошидан салласини олиб*). Битсин қози, домла, эшон, муллалар! Яшасин ишчи-деҳқон бирлиги! (*Кавказчага ўйнаб, чиқиб кетар.*)

Парда тушар.